

**Тема:** розповідь про хлопчика Богдана, який, втративши батька на війні, допомагає українським військовим та підтримує їх.

**Ідея:** возвеличення любові до Батьківщини, віри в краще майбутнє; засудження війни.

**Основна думка:** Перемога – це спільна справа.

**Жанр:** оповідання

### **11. Мікрофон**

• Не лише тата, а й мами були змушені залишити своїх дітей і стати на захист рідної землі заради їхнього майбутнього, жертвуючи собою. Переглянь відеоролик пісні «Стефанія» гурту «Калуш», який здобув перемогу у военний час, у 2022 році, на конкурсі «Євробачення».

[https://www.youtube.com/watch?v=Z8Z51no1TD0&ab\\_channel=KalushOrchestra](https://www.youtube.com/watch?v=Z8Z51no1TD0&ab_channel=KalushOrchestra)

- Які почуття викликає ролик?
- Що б ти сказав/сказала всім нашим воїнам-зіркам, які пожертвували і жертвують собою заради майбутнього України?
- Що ви, учні, можете зробити для нашої перемоги? Наведіть приклади.

### **Рефлексивно-оцінювальний етап.**

**Рефлексія.** Кажуть, що людина живе, доки живе про неї пам'ять. Прокоментуй ці слова. Як ми можемо зберегти пам'ять про близьких людей, про захисників, які стали зірками?

### **12. Слово вчителя**

Так, дійсно, «Перемога – це спільна справа», і кожен може внести свою частку, хоч невелику. Інколи такою часткою може бути щирий лист для солдата, який невдовзі стане його оберегом.

### **13. Перегляд відео**

#### **«Листи підтримки від дітей»**

[https://www.youtube.com/watch?v=vIDBOPnW\\_Pw&feature=youtu.be&ab\\_channel=24%D0%9A%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB](https://www.youtube.com/watch?v=vIDBOPnW_Pw&feature=youtu.be&ab_channel=24%D0%9A%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB)

#### **«Лист солдату»**

<https://www.youtube.com/watch?v=hZHOjO3liHo>

### **Домашнє завдання**

Написати листа для воїна ЗСУ або намалювати малюнок

#### **Список використаних джерел та літератури**

1. Відео із інтернету
2. «Героям слава» (розповіді для дітей про героїв фронту і тилу) – Мамине сонечко, 2015 р. – 36 с.
3. Презентація Альбіни Делажі, вчительки гімназії № 290 м. Києва

**Верстюк Володимир,**  
учитель історії

Кам'янець-Подільського приватного НВК «Антей»

**Швець Христина,**  
учитель історії

Хмельницького приватного ліцею «Мої обрії»  
Хмельницької області

## **Сучасні методи формування громадянської компетентності учнів 5-6 класів в умовах НУШ**

*У статті на основі аналізу наукової літератури доведено важливість формування громадянської компетентності учнів у 5-6 класі. Запропоновані прийоми та методи є ефективними у навчально-виховному процесі та забезпечують взаємодію теорії та практичних навиків учнів у повсякденному житті.*

*Ключові слова: громадянська освіта, компетентність, методи, цінності, формування особистості, формування критичного мислення, таксономія Б. Блума.*

*The article, based on the analysis of scientific literature, proves the importance of the formation of civic competence in 5th-6th grade students. The proposed techniques and methods are effective in the educational process and ensure the interaction of theory and practical skills of students in everyday life.*

*Key words: civic education, competence, methods, values, personality formation, critical thinking formation, B. Bloom's taxonomy.*

Нова українська школа (далі – НУШ) позиціонує себе як осередок демократії та громадянського суспільства. Вона має стати основою для формування в дитини громадянських цінностей та вміння бути активним учасником суспільних процесів. Громадянська компетентність передбачає формування національної та культурної ідентичності в підлітків, а також сприяння всебічному використанню державної мови в різних сферах життя та підвищення духовного рівня школярів. Крім того, саме в рамках громадянського виховання здобувачі освіти мають сформувані повагу до честі та гідності, прав і свобод людини та навчитися їх захищати різними способами. З цього випливає й формування громадянської відповідальності, поступове залучення до суспільного життя громадянського суспільства перш за все на місцевому та регіональному рівнях, а також розвиток критичного мислення та медіаграмотності. Останнє завдання є надзвичайно важливим в контексті розвитку сучасних інформаційних війн та розгортання великої кількості неправдивих свідчень в мережі Інтернет, які потребують постійного відсіювання [6].

8 жовтня 2022 р. Кабінетом Міністрів України було видано нову редакцію Концепції розвитку громадянської освіти в Україні. Метою такого виховання в документі визначається «формуванням активного та відповідального громадянина із розвиненим почуттям власної гідності, стійкою громадянською позицією, готовністю до виконання громадянських обов'язків» [6].

Розкриваючи ті чи інші аспекти проблеми громадянської освіти, як правило, використовують такі поняття та терміни: «громадянська та історична освіта», «громадянське виховання», «цивільно-правова освіта», «правова освіта», «морально-правове виховання». Однак, на цьому етапі розвитку суспільства, найкоректніше говорити про громадянську освіту школярів, яка, будучи ширшим поняттям, включає як виховання, так і навчання. Громадянська освіта передбачає формування громадянина, громадянських якостей особистості в процесі вивчення суспільствознавчих дисциплін, що дають базові знання про суспільство, про взаємини людини, суспільства і держави на морально-правовій основі [2 ст. 8].

У формуванні громадянської освіти треба застосовувати сучасні методи викладання. Вони мають бути цікавими для підлітків та ефективними. Важливу роль також відіграє самостійне здобуття учнями знань та навичок у НУШ. У такому разі дитина є повноцінним учасником комунікацій. Підлітки мають бути орієнтовані на майбутнє, отримувати в навчальному закладі досвід, що стане в пригоді у майбутньому житті, навчитися відстоювати позицію, формувати громадянську орієнтацію поведінки, створювати соціальні зв'язки, навчитися бачити альтернативу у прийнятті рішень і розуміти наслідки своїх вчинків. Це дозволить не тільки сформувані критичне мислення, а й підвести учнів до того, що вони самі вирішать як правильно треба вчиняти в тій чи іншій ситуації [7].

У цьому учням середньої ланки вдало допоможуть творчі проєкти, направлені на театралізацію та персоніфікацію певних історичних подій. Дітям можна запропонувати спробувати уявити себе депутатами Верховної Ради, органів суду, американського Конгресу, провести прес-конференції з борцями за права людини. Все це дозволяє розвивати творчі здібності, активізувати критичне мислення й залучити дітей до самостійного осягнення особливостей державного управління та громадянського суспільства [5]. Вчителям варто застосовувати суперечливі ситуації, розв'язання яких буде вимагати застосування наявних у школярів знань й умінь.

З метою розвитку критичного мислення можуть бути ефективно використані запитання різного рівня на основі таксономії Б. Блума. Користуючись ними, вчитель може скеровувати мислення учнів, «переводити» їх з одного рівня на інший, більш високий. Важливим інструментом учителя є також так звані «дієслова за Блумом» (Bloom Taxonomy Actionverbs). На їх основі вчитель формулює пізнавальні завдання різного рівня і планує відповідну індивідуальну та групову діяльність учнів. Таксономія також є підґрунтям для створення учнями комплексних навчальних проєктів. Сукупність цих інструментів створює навчальне середовище, що забезпечує ефективний розвиток мислення школярів на уроках історії [8].

Головним завданням вчителя є визначити проблему, що потребуватиме від учнів застосування мисленнєвих операцій високого рівня. Така робота має проводитись послідовно на кожному уроці, використовуючи всі можливості історичного та громадянсько-научного матеріалу. Завдання, інструкції, запитання учителя мають викликати та обумовлювати діяльність дитини, спрямовану на досягнення певних навчальних цілей, і тільки в результаті такої діяльності відбуватиметься оволодіння нею знаннями, вміннями; розвиток її ціннісної сфери, здібностей, якостей тощо. За цих умов внутрішня пізнавальна активність учня обумовлюється не тиском, не примусом, а особливою організацією змісту і використаними методами навчання, та усвідомлюється ним як особистісно значуща [9].

Як зазначають сучасні українські корифеї в царині НУШ О. Пометун, Н. Гупан, застосування таксономії Б. Блума дає змогу встановити прямий зв'язок між рівнями мислення та відповідями учнів на запитання, які ми ставимо. Та й самі запитання утворюють ієрархію, що цілком відповідає таксономії: запитання на запам'ятовування належать до найнижчого рівня; запитання на аналіз чи оцінку розглядають як високий рівень мислення. Насправді всі запитання важливі, адже всі вони уможливають міркування учнів на різних рівнях. Запитання, які забезпечуватимуть використання учнем мисленнєвих операцій нижчого рівня, пов'язані з такими питальними словами як «хто», «що», «де» і «коли». Якщо ж вчитель ставить запитання типу «Чому?» або «Які докази ви знайшли?», «Чи згодні ви з цим?» й т. п., він спрямовуватиме учня на те, щоб думати критично на більш високому рівні. Практика постановки запитань високого рівня як-от «чому?», «навіщо?», «що?», «якщо?» може привести учнів до невеличких власних відкриттів, які вони роблять, не зазіхаючи на «авторські права» інших першовідкривачів. Адже всі відповіді на такі запитання можуть бути правильними – слід лише обґрунтувати свою точку зору [4 ст. 54-55].

Достатньо цікавими можуть бути ігри-дебати, де певна група має зайняти позицію по відношенню до того чи іншого питання. Таким чином формується три групи: ті, хто виступає «за» певну тезу; ті, хто «проти», а також судді, які слідкують за чесністю процесу. Дебати можуть відбуватися як під час уроків, зокрема в рамках вивчення контраверсійних тем, де не може бути чіткої відповіді на питання. Зокрема, можна обговорити всі «за» і «проти» окремих проблем в житті громади. У результаті діти мають самостійно дійти висновку, як протидіяти порушенням прав людей з особливими потребами в певній окремій громаді, зможуть сформулювати власне ставлення до різноманітних стереотипів та упереджень тощо [1, с. 3].

Ефективним є застосування на уроках громадянської освіти методу рефлексії. Він дозволяє учням аналізувати свої дії та вчинки, розуміти, чому вони вчиняли певні речі, і як вони можуть змінити свою поведінку в майбутньому. У вивченні окремих тем з громадянської освіти учні мають отримувати завдання для обміркування, наприклад, «чому важливо дотримуватися прав людини?» або «що означає бути громадянином України?», які сприяють розвитку їхньої громадянської позиції та формуванню національної свідомості та ідентичності [3].

Отже, методи викладання громадянської освіти в п'ятому та шостому класах мають бути простими, зрозумілими та цікавими для учнів. Громадянська освіта в умовах НУШ – це в першу чергу формування громадянської та соціальної компетентностей як одних із базових. Тому вона передбачає готовність і здатність особистості активно й ефективно

діяти відповідно до демократичних принципів і громадянської позиції. Їх призначення є не тільки навчати учнів теоретичних знань, але й сприяти їх практичному застосуванню в реальному житті. Таким чином, методи викладання громадянської освіти повинні бути активно орієнтовані на практичні завдання, які змусять учнів діяти, а не просто слухати лекції, що допоможе їм стати самостійними і повністю готовими для життя в суспільстві. Крім того, громадянська освіта має забезпечити становлення світогляду свідомого громадянина-патріота нашої держави, що поважає Батьківщину, відстоює демократичні принципи.

#### **Список використаних джерел та літератури**

1. Інтелектуальна гра «Дебати» у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів». *Збірка матеріалів для керівників дебатних клубів та вчителів, які навчають дебатів та дискусій*. Полтава : ПОІППО, 2008. 204 с.
2. Сухомлинська О. В. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. *Шлях освіти*. 2000. № 3. С. 7-13.
3. Наливайко А. Ю. 8 прийомів для рефлексії освітнього процесу. URL: <https://vseosvita.ua/news/8-priyomiv-dlia-refleksii-osvitnoho-protsesu-5984.html>
4. Пометун О. І., Гупан Н. М. Таксономія Б. Блума і розвиток критичного мислення школярів на уроках історії. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 3. 50-57.
5. Ремех Т. О. Сутність і структура громадянської компетентності учня нової української школи. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 34-41.
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 893-р Концепція розвитку громадянської освіти в Україні від 8 жовтня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#top>.
7. Шаманова Н. Бути частиною суспільства: формуємо громадянську компетентність у школярів НУШ. URL: <https://www.schoolife.org.ua/buty-chastynoyu-suspilstva-formuyemo-gromadyansku-kompetentnist-u-shkolyariv-nush>.
8. Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl, D. R. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives, Handbook I: The Cognitive Domain*. New York, NY: David McKay Co Inc. p. 270.
9. Young K., Talanquer V. Effect of Different Types of Small-Group Activities on Students' Conversations. URL: [https://www.researchgate.net/publication/263960533\\_Effect\\_of\\_Different\\_Types\\_of\\_SmallGroup\\_Activities\\_on\\_Students'\\_Conversations](https://www.researchgate.net/publication/263960533_Effect_of_Different_Types_of_SmallGroup_Activities_on_Students'_Conversations).

**Вершигора Іванна,**

музичний керівник

Дунаєвецького закладу дошкільної освіти №4 «Теремок»

Дунаєвецької міської ради

Хмельницької області

### **Формування національної свідомості дітей старшого дошкільного віку засобами музичного виховання**

Дошкільне дитинство є періодом первинного фактичного становлення особистості, отже є найкращим для виховання в дітей моральності, культури. Музика, зокрема українська, в силу своєї почуттєвої та ефектної сутності, є дієвим засобом формування основ громадянськості, невичерпним джерелом пізнання історії рідного народу, скарбницею його духовності.

Виокремлюються головні завдання виховання духовного світу людини третього тисячоліття, серед яких:

- формування національної свідомості на засадах культурних традицій українського народу;
- збереження етнічної пам'яті, яка відтворює досвід поколінь на міфологічному, фольклорному та історичному рівнях;
- набуття вмінь подальшого розвитку рідної культури в сучасних умовах, тощо.

Актуальність проблеми формування національної свідомості дітей засобами музичного виховання полягає в можливості і необхідності забезпечення комплексного